

Universitetskanslersämbetets yttrande över betänkandet ”Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg” (SOU 2020:34) (U2020/03811/S)

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har inbjudits att yttra sig över utredningen om fritidshem och pedagogisk omsorgs betänkande ”Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg” (SOU 2020:34). UKÄ har begränsat sitt yttrande till de förslag som har anknytning till myndighetens uppdrag och verksamhet.

Sammanfattning

UKÄ stödjer förslaget om att även pedagogisk personal inom fritidshemsverksamheten ska ges möjlighet att studera och ta ut en examen inom satsningen vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärarexamen (VAL). UKÄ stödjer förslaget att ändra behörighetskravet från att vara *verksam som lärare* till att en sökande ska *medverka i undervisningen* i fritidshem.

Utredningen synliggör en komplex problematik som rör kunskapsutvecklingen inom områden som har relevans för fritidshemmens verksamhet. Även UKÄ har i sina utvärderingar uppmärksammat brister och behov som handlar dels om forskningsresurser, dels om lärarutbildarnas kompetens, och stödjer utredningens slutsats att det behövs mer forskning om fritidshemmet.

Kommentarer till förslagets delar

4.5.1 En anställning som lärare i fritidshemmet ska inte vara ett krav för utbildning inom VAL

UKÄ stödjer utredningens förslag om att det behörighetskrav till utbildning inom VAL som innebär att en sökande ska vara *verksam som lärare* i fritidshemmet tas bort. UKÄ stödjer också att det i stället ersätts av ett behörighetskrav på att den sökande ska *medverka i undervisningen* i fritidshem, under förutsättning att hen uppfyller övriga behörighetskrav. Motsvarande ändring har redan genomförts i VAL-förordningen (den 1 september 2020) för pedagogisk personal inom förskoleverksamheten.¹

UKÄ har inget att invända mot att kravet på minst åtta års anställningstid kvarstår i VAL-förordningen för den kortare vägen till examen som innebär kompletterande studier om

¹ Förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och pedagogisk personal inom förskolan som leder till lärar- eller förskolläraryxamen.

30 högskolepoäng (en förändring som redan har genomförts, den 1 september 2020). Det är dock oklart i förslaget om det finns en lägsta gräns för omfattningen på tjänstgöringen (heltid till exempel).

I vårt yttrande över promemorian ”Fler obehöriga lärare och förskollärare ska kunna nå en behörighetsgivande examen genom VAL” invände UKÄ mot att sista dag att uppfylla behörighetskravet om att inom en anställning har medverkat i undervisning i fritidshem hade satts flera månader innan sista dag för ansökan till VAL. Denna invändning kvarstår eftersom kravet i praktiken innebär att utbildningsstarten fördröjs en eller två terminer trots att den sökande har uppfyllt kravet om anställningstidens längd.

Utredningen föreslår tillägg i VAL-förordningen som innebär att högskolan får ställa krav på att den sökande ska utföra kompletterande prov eller andra uppgifter för bedömning av behörighet och tillgodoräkning. En liknande ändring genomfördes i förordningen den 1 september 2020. UKÄ gör bedömningen att användningen av proven innebär en osäker gränsdragning mellan examination och validering och tillstyrker inte denna ordning.

4.6 Frågor som behöver lösas på kort och lång sikt

Utredningen synliggör en komplex problematik som rör kunskapsutvecklingen inom områden med relevans för fritidshemmens verksamhet. UKÄ menar att i förlängningen påverkar denna problematik såväl innehållet i utbildningen och utbildningens forskningsanknytning som lärarnas vetenskapliga kompetens inom grundläro-utbildningen med inriktning mot arbete i fritidshem. Utredningen för fram att forskning om fritidshemmet bör inkluderas i högre utsträckning inom ramen för befintliga och kommande satsningar på forskning inom utbildningsvetenskap.

UKÄ har i sina utvärderingar också identifierat detta behov. Vi har, genom yttranden från bedömargrupperna som utvärderat grundläro-utbildningarna och kontakter med lärosätena, uppmärksammat brister och behov som handlar dels om forskningsresurser, dels om läro-utbildarnas kompetens. Bedömargrupperna skriver att:

De utbildningar som har visat sig svaga när det gäller tillgång till vetenskapligt kompetens personal är främst [...] grundläroprogrammet med inriktning mot fritidshem, och då i synnerhet inom ämnet fritidspedagogik [samt ...]. Detta kan bero på att små resurser läggs på forskning och forskarutbildning i relation till dessa områden och att fritidshemsområdet är ett relativt nytt område. Vi menar att dessa områden bör stärkas betydligt – både på lokal och nationell nivå – genom strategiska satsningar på forskning och forskarutbildning. (*Bedömargruppens yttrande över utvärdering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå inom grundläroexamen med inriktning fritidshem, förskoleklass och årskurs 1-3, årskurs 4-6. Projekt I, dnr 411-00458-17, s. 5*)

Även vid återföringskonferensen, som UKÄ anordnade 2019 för de lärosäten vars förskolläro- och grundskolläro-utbildningar hade utvärderats, prioriterades frågor om personalen och forskning/utbildning; dessa två områden var de bristområden som flest lärosäten valde att diskutera i konferensens workshoppar. Bland åtgärder som föreslogs på nationell nivå framkom då bland annat ett behov av en nationell forskarskola.

Lärosätena efterlyste också satsningar på olika samarbetsprojekt mellan kommuner och lärosäten, och forskningsprojekt med stöd från kommuner och forskarskolor.
(Kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling 2019 – redovisning till regeringen. UKÄ 2020, s. 18-19)

Utredningen gör även bedömningen att grundlärarutbildningen med inriktning mot arbete i fritidshem behöver ses över. Utredningen menar att utbildningens placeringen på grundnivå får konsekvenser för rekryteringen av vetenskapligt meriterade lärare och examinatorer till lärosätenas utbildningar. Utifrån ett helhetsperspektiv på de fyra lärarexamina stödjer UKÄ inte en ändring av utbildningens nivåplacering till avancerad nivå. Vi anser inte att kompetensförsörjningen av lärarutbildare är ett relevant argument för att ändra utbildningens nivå i examensordningen. Frågan om kompetensförsörjningen inom utbildningen är dock central för utbildningens kvalitet och lärarförsörjningen och vi ställer oss därför positiva till att den utreds för att hitta andra lösningar på problemet.

Övrigt

UKÄ vill i detta sammanhang återigen uppmärksamma regeringen på att även studievillkoren är en viktig faktor för att fler obehöriga lärare och verksamma i fritidshem ska kunna fullfölja sina studier till en examen inom VAL. I flera rapporter om kompletterande lärarutbildningar har vi uppmärksammat studievillkorens negativa påverkan på studenternas studietid och på deras resultat. Utredningens sammanställning av enkätsvar från huvudmännen angående personalen inom fritidshemsverksamheten visar att studievillkoren kan vara en viktig faktor även för denna grupp. I sammanställningen står det att ett indikerat ointresse bland befintlig personal att vidareutbilda sig till lärare i fritidshem kan hänga samman med bland annat svårigheter att kombinera studier med familjeliv och begränsade ekonomiska möjligheter att studera. (s. 131)

Beslut

Beslut om yttrandet har fattats av generaldirektör Anders Söderholm efter föredragning av utredaren Anna Lundh, i närvaro av avdelningschefen Annika Pontén, verksamhetsstrategen Per Westman och kommunikationsspecialisten Maria Svensk. Vid beredningen av yttrandet har även seniora utredaren Anna-Karin Malla och verksamhetsjuristen Marie Stern Wärn medverkat.

Anders Söderholm